

O. Bernard Przybylski OP, Warszawa

AKTUALNE ZAGADNIENIA EKLEZJOLOGII

Problemy eklezjologii, które przez setki lat traktowane były nieco marginesowo, stały się w naszych czasach przedmiotem żywych zainteresowań teologów. Liczne prace, powstające we wszystkich niemal krajach, naświetlają naszą wiedzę o Kościele coraz bardziej wszechstronnie, wysuwając szereg nowych albo zapomnianych jej aspektów, i to zarówno z dziedziny nauki jak duszpasterstwa. Dość wspomnieć znane dzieła dwóch wybitnych eklezjologów współczesnych, O. Y. Congara OP., „*Vraie et fausse reforme dans l'Eglise*“, „*Jalons pour une théologie du laïc*“ i X. K. Journeta „*L'Eglise du Verbe Incarné*“.

Zanim będzie ukończone obszerne i systematyczne opracowanie bogatej literatury eklezjologicznej ostatnich lat 15, warto już obecnie zaznajomić się z niektórymi spośród najbardziej aktualnych zagadnień, poruszanych ostatnio przez Magisterium Kościoła wzgl. stanowiących przedmiot teologicznych rozważań i dyskusji. Dla ścisłości należy zaznaczyć, że wymienione prace stanowią tylko drobne fragmenty istniejącego na te tematy piśmiennictwa.

*

Zagadnienie Kościoła, traktowane początkowo „chrystologicznie“ i całościowo przez patrystykę i klasyczną teologię scholastyczną, nabrało cech apologetycznych w okresie Reformacji. Teologowie katolicy, broniąc widzialnych struktur Kościoła, kwestionowanych przez protestantów, popadli w pewną jednostronność. Zatracili oni jakby świadomość, że Kościół to przede

wszystkim tajemnica wiary, życie Boga w nas i nas w Bogu, a nie tylko hierarchiczna społeczność, zjednoczona wokół jednego pasterza, złączona jedną wiarą i uczestnicząca w jednych sakramentach i że pomijanie któregoś z tych dwóch aspektów musi prowadzić do zniekształcenia obrazu całości. Tekst przygotowywanego, choć nie ogłoszonego przez Sobór Watykański projektu traktatu o Kościele mówił wyraźnie, że należy kłaść największy nacisk na wewnętrzną istotę Kościoła oraz jego Boskie właściwości i moce, a następnie dopiero zajmować się jego zewnętrzną strukturą, która — ze względów polemicznych — ograniczyła, nawet wśród katolików, pojęcie Kościoła do tego niemal, co w nim widzialne. Podkreślano konieczność przeniesienia punktu ciężkości z apologetyki na dogmat i jego praktyczne aplikacje. Należy przypuszczać, że zapowiedziany ostatnio Sobór Powszechny rozwinie jeszcze dalej i sprecyzuje teologię o Kościele.

Prekursorami takiego stawiania sprawy byli teologowie niemieccy. J. A. M o e h l e r (1796—1838) głosił nawrót do Ojców Kościoła i widział istotę Kościoła w żywej kontynuacji Wcielenia. Kościół w jego ujęciu to żywa i żyjąca wiara i miłość wiernych, zespolonych przez Ducha Św. w instytucji widzialnej. Rzymscy profesorowie K. P a s s a g l i a (1812—1837) i K. S c h r a d e r (1820—1875) odnowili metafizyczną i chrystocentryczną koncepcję Kościoła, opartą na Piśmie św., domagając się nazywania go „mistycznym Ciałem Chrystusa“. J. F r a n z e l i n (1816—1886) rozpatrywał tajemnicę Kościoła pod kątem dogmatu Wcielenia, widział w nim mistyczne Ciało i Obłubienicę Chrystusa, podkreślając przy tym, że tak jak Chrystus, Bóg-Człowiek, łączy w jednej osobie dwie natury, tak samo Kościół ma dwa zasadnicze i nierozłączne elementy: widzialny i niewidzialny. Największą jednak zasługę przy pchnięciu eklezjologii na nowe tory trzeba przypisać J.M. S c h e e b e n'owi (1835—1888). Kościół to wedle niego żywy organizm, mistyczne Ciało Chrystusa, jednoczące wokół Eucharystii wszystkich swych członków i wszystkie swe czynności. Przez charakter sakramentalny wierni upodobniają się do Chrystusa i mogą uczestniczyć w życiu Jego Ciała.

Dzieła tych wszystkich autorów, zwłaszcza Moehler'a i Scheeben'a, wydawane są obecnie na nowo w wielu krajach, a poglądy ich stanowią temat współczesnych prac naukowych¹⁾. Warto zaznaczyć, że teologia do ostatniej wojny światowej nie wypracowała określenia istoty Kościoła i nie potrafiła ująć eklezjologii w jej dogmatycznym aspekcie.

ENCYKLIKA „MYSTYCI CORPORIS CHRISTI“

Punktem zwrotnym w rozwoju wiedzy o Kościele była wydana przez Piusa XII w 1943 r. wielka encyklika „*Mystici Corporis Christi*“, systematyzująca i wykładająca oficjalną naukę Kościoła o nim samym. Przypomniła ona światu, że Kościół to przede wszystkim wielka tajemnica naszego zjednoczenia z Chrystusem i położyła silny nacisk na jego duchowe i dogmatyczne właściwości. W ten sposób problem Kościoła został niejako na nowo postawiony, z zasadniczym i świadomym pominięciem apologetycznych i polemicznych akcentów. To nowe ujęcie wywołało liczne komentarze²⁾. Wynika z nich wyraźnie, że choć szereg kwestii, postawionych rozstrzygająco przez Papieża zostało przyjętych z wyjątkową wdzięcznością, to inne stanowią wciąż przedmiot dalszych dyskusji i dociekań teologów. Należą tu m. in. zagadnienia zasięgu i sposobów przynależności do Ciała mistycznego, Głowy tego Ciała, jego duszy oraz naszej solidarności z Chrystusem w Ciele mistycznym³⁾.

¹⁾ B. Fraigneau-Julien, *L'Eglise et le caractère sacramental selon M. J. Scheeben*, Paris-Bruges 1958; J. R. Geiselmann, *Der Einfluss der Christologie des Konzils von Chalkedon auf die Theologie*; J. A. Möhlers w *Das Konzil von Chalkedon*, Ed 3, Würzburg 1954, 341—420; Y. Congar, *L'esprit des Pères d'après J. A. Moehler*, w *Esquisses du mystère de l'Eglise*, wyd. I, Paris 1941, 129—148.

²⁾ S. Tromp, *Corpus Christi quod est Ecclesia*, Romae 1946; K. Feckes, *Die Kirche als Herrenleib. Darlegungen und Erläuterungen zur Enzyklik Papsts Pius XII Mystici Corporis Christi*, Köln 1949; C. Lialine, *Une étape en ecclésiologie. Reflexion sur l'Encyclique Mystici Corporis Christi*, w *Irenikon* 19. 1946. 129—153; 20. 1947. 34—35

³⁾ T. Zapelena, *De actuali statu ecclesiologyae*, w *Problemi scelti di teologia contemporanea*, Romae 1954: s. 145.

Zupełnie nową w swym założeniu jest praca S. Jaki⁴⁾, który wykazuje jak współczesna eklezjologia przeszła ze stanowisk apologetycznych na teologiczne i rozwija się w duchu chrystologicznym. Mistyczna rzeczywistość Kościoła zależy bowiem równocześnie od Chrystusa, Głowy Ciała mistycznego i od ożywiającego go Ducha. Ponieważ zaś Kościół rozwija się wedle praw Wcielenia, dlatego działanie charyzmatów idzie ściśle w parze z hierarchią. Aspekt dynamiczny Kościoła wysuwa się na plan pierwszy, gdyż dąży on wyraźnie do odkupienia i uświęcenia przez łaskę wszystkiego, co stworzone. Równocześnie chce on włączyć w swą orbitę wszelkie pozytywne wartości przyrodzone i nadprzyrodzone, istniejące poza nim i dlatego wychodzi naprzeciw pragnieniom i dążeniom ludzkim, korzystając przy tym z współczesnych zdobyczy naukowych.

ISTOTA KOŚCIOŁA

a) w Piśmie św.

Kościół to żywa i żyjąca rzeczywistość. Dla poznania go nie wystarcza więc sama tylko logiczna analiza jego cech. Trzeba ponadto zaznajomić się z jego powstaniem i wielowiekowym rozwojem. Zatem zrozumienie Kościoła musi się opierać na Piśmie św.⁵⁾, i to zarówno Starego Testamentu jak Nowego, na wypowiedziach Ojców Kościoła i późniejszej teologii. W tym kierunku poszło wielu znanych biblistów i patrologów⁶⁾.

Samo określenie „*Ekklēsia*“ występuje w Nowym Testamencie 115 razy, odnosząc się do różnych pojęć. Oznacza ono społeczność kultową, miejscowy Kościół (w sensie gminy wyznaniowej), kościół w znaczeniu organizacji, a wreszcie całą społeczność wiernych, wyznawców Chrystusa, złączonych ze swą

⁴⁾ *Les tendances nouvelles de l'ecclésiologie*, Roma 1957.

⁵⁾ D. Granfield, *An initial problem in Ecclesiology*, w *Amer. Ecclesiastical Review* 135, 1956, 289—291.

⁶⁾ J. Bonsirven, *Le règne de Dieu*, Paris 1957; O. Karrer, *Das Reich Gottes heute*, München 1956; M. Villain et J. Bacciochi, *La vocation de l'Église*. Etude biblique, Paris 1954.

Głową i Odkupicielem ⁷⁾). Na tym tle zarysowują się już wyraźnie dwa aspekty Kościoła: społeczności łaski, ożywianej działaniem Ducha Św. i hierarchicznej organizacji kultowej oraz dwa tkwiące w nim nierozłączne pierwiastki, boski i ludzki, uzupełniające się wzajemnie ⁸⁾).

Szereg pisarzy wykazuje na podstawie tekstów biblijnych zasadnicze założenia późniejszej teologii Kościoła ⁹⁾). Szczególne zainteresowanie budzą Listy św. Pawła, zawierające szeroko rozbudowaną eklezjologię, a zwłaszcza pojęcie Kościoła jako Ciała mistycznego Chrystusa. Najszerzej potraktował to zagadnienie L. C e r f a u x ¹⁰⁾, wykazując, że wyznawcy Chrystusa to żywy organizm, „ciało Chrystusowe“, uczestniczące przez jedność mistyczną w życiu samego Zbawiciela i stanowiące kontynuację „ludu wybranego“, powołanego do oddawania Bogu szczególnego kultu. Ciało to tworzy „nową świątynię Boga“, której duchowym kapłaństwem, składającym Bogu przez swe życie „ofiary miłej woni“, są chrześcijanie. Kościół to rzeczywistość nie tylko ziemską, ale i eschatologiczną, towarzyszącą Chrystusowi w niebie stanowiącą w pewnej mierze Jego dopełnienie. Chrystus zaś jest Głową i Zwierzchnikiem Kościoła oraz jego Zbawcą, przelewającym weń swe własne życie ¹¹⁾).

⁷⁾ J. L. Murphy, *Use of „Ekklesia in the New Testament*, w *Amer. Ecclesiastical Review*, 140, 1959, 250—259, 325—332.

⁸⁾ Y. Congar, *Vraie et fausse Reforme dans l'Eglise*, Paris 1950.

⁹⁾ J. Betz, *Die Gründung der Kirche durch den historischen Jesus*, w *Theol. Quartalschrift* 138, 1958, 152—183; R. Brechet, *Du Christ à l'Eglise. Le dynamisme de l'Incarnation dans l'Evangile selon St. Jean*, w *Divus Thomas* 56, 1953, 67—98; G. D'Ercole, *Gesù legislatore e l'ordinamento della sua Chiesa nei Vangeli*, Roma 1957; J. Giblett, *Les promesses de l'Esprit et la mission des Apôtres dans les Evangiles*, w *Irénikon* 30, 1957, 5—43.

¹⁰⁾ *La théologie de l'Eglise suivant St. Paul*, Paris 1948.

¹¹⁾ P. Benoit, *Corps, tête, et plérôme dans les Epîtres de la Captivité*, w *Revue Biblique* 63, 1956, 5—44; E. Best, *One body in Christ. A study in the relationship of the Church to Christ in the Epistles of the Apostle Paul*, London SPCK, 1955.

b) w tradycji

Ojcowie Kościoła nawiązywali ciągle do tematyki eklezjologicznej, traktując ją zwykle łącznie z chrystologią i nauką o łasce. Wypowiedzi ich streścił i skomentował G. Bardy¹²⁾ dowodząc, że już z końcem II stulecia świadomość tego czym jest Kościół i na czym polega jego istota oraz cechy charakterystyczne była ściśle sprecyzowana. Inni autorzy badają albo poglądy eklezjologiczne poszczególnych Ojców¹³⁾, albo też opracowują monograficznie taki czy inny aspekt problematyki Kościoła¹⁴⁾.

c) w teologii

Teologia scholastyczna nie dała wprawdzie początkowo systematycznego traktatu o Kościele, ale jej najwybitniejsi przedstawiciele powracali często do zagadnienia, precyzując zwa-

¹²⁾ *La théologie de l'Église de St Clément de Rome à St. Irénée*, Paris 1945 oraz *La théologie de l'Église de St Irénée au Concile de Nicée*, Paris 1947.

¹³⁾ B. Botte, *A propos de l'Adversus Haereses III, 3, 2 de St. Irénée*, w *Irénikon* 30. 1957. 156—163; L. M. Froideax, *Sur trois textes cités par St Irénée*, w *Recherches de Sciences Rel.* 44. 1956. 408—421; T. F. Geraets, *Apostolica Ecclesiae Traditio*, w *Bijdragen* 18. 1957. 1—8; R. Hardoviriono, *S. Cyprian, het heil in de Kerk*, w *Bijdragen* 19. 1958. 137—161; — F. Hoffmann, *Die Kirche bei Clemens von Alexandrien*, w *Vitae et Veritati*, Düsseldorf 1956. 11—27 — a zwłaszcza św. Augustyna — Y. Congar, *Civitas Dei et Ecclesia chez St. Augustin. Histoire de la recherche: son état présent*, w *Revue des Etudes Augustiniennes* 3. 1957. 1—14; E. Hughes, *The participation of the faithful in the regal and prophetic mission of Christ according to St. Augustine*, *Mundelein* 1956; E. Kinder, *Gottesreich und Weltreich bei Augustin und bei Luther*, w *Denkschrift für D. W. Elert*, Berlin 1955, 24—42; G. Philips, *L'influence du Christ-Chef sur son Corps mystique suivant St. Augustin*, w *Augustinus Magister*, Paris 1954, 805—815; J. Ratzinger, *Volk und Haus Gottes in Augustinus Lehre von der Kirche*, München 1954.

¹⁴⁾ G. Dix, *Le ministère dans l'Église ancienne*, Neuchâtel-Paris 1955; M. Kaiser, *Die Einheit der Kirchengewalt nach dem Zeugnis des Neuen Testament und der Apostolischen Väter*, München 1956; J. Colson, *Les fonctions ecclésiales aux deux premiers siècles*, Bruges 1956.

szcza jego duchowe aspekty i nadając całej swej nauce eklezjologiczne piętno. Dalej jeszcze poszedł św. Tomasz, który zajął się również omówieniem i zewnętrznej struktury Kościoła. Problem ten jest obecnie wszechstronnie opracowywany, m. in. przez Y. Congara'a¹⁵ i A. Darquennes'a¹⁶).

Obok tego rodzaju opracowań monograficznych czy to poszczególnych autorów czy też zagadnień z zakresu eklezjologii pozytywnej, powstają również systematyczne, a zarazem całościowe dzieła o Kościele, których autorzy stosują się do wytycznych encykliki „*Mystici Corporis*“¹⁷. Na czoło wysuwa się tu monumentalne dzieło X. Journe'ta¹⁷), który zamierza przedstawić całą teologię Kościoła wedle tradycyjnej metody czwórprzyczynowości. Skrócone i dostosowane do potrzeb szerszych kręgów katolików ostatnie wydanie¹⁸) ujmuje rolę Chrystusa, Ducha Św. i Matki Bożej w Ciele mistycznym, znaczenie hierarchii i problem świętości Kościoła. Inne prace z tej dziedziny¹⁹) znacznie skromniejsze, jeśli chodzi o zakres i rozmiar, stanowią również cenne i trwałe pozycje współczesnej eklezjologii. Należy też wspomnieć o zakrojonej na kilka tomów teologii Kościoła, zaczętej przez O. Y. Congara'a²⁰).

¹⁵) *L'idée de l'Eglise chez St. Thomas d'Aquin*, w *Esquisses du mystère de l'Eglise*, Paris 1953, 59—91.

¹⁶) *La définition de l'Eglise d'après St. Thomas d'Aquin* Louvain 1943; ID. *Het sociaal Korps van de Kerk volgens S. Thomas van Aquino*, Bruges-Bruxelles 1946; ID. *De juridische Struktur van de Kerk volgens S. Thomas van Aquino*, Louvain 1949.

¹⁷) *L'Eglise du Verbe Incarné*, vol. I: *La Hiérarchie apostolique*, Paris 1945 (II wyd. zmienił: 1955), vol. II: *Sa structure interne et son unité catholique*, Paris 1951. Dwa dalsze tomy: o Kościele w stosunku do jego przyczyn celowych oraz o rozwoju Kościoła od Adama począwszy aż do wejścia do chwały niebios po skończeniu świata — w przygotowaniu.

¹⁸) *Théologie de l'Eglise*, Bruges-Paris 1958, str. 444.

¹⁹) M. Schmaus, *Die Lehre von der Kirche*, 3. bis 5. völlig umgearbeitete Aufl. Kath. Dogmatik, 3. Bd, München 1958; T. Zapelena, *De Ecclesia Christi*, Romae 1954; Y. de Montcheuil, *Aspects de l'Eglise*, Paris 1951.

²⁰) Ogólny tytuł: *Essais sur la communion catholique*. *L'Eglise, Peuple de Dieu et Corps du Christ*. Dotychczas ukazał się tom IV z planowanych 8: „*Vraie et fausse réforme...*“ (cf. przypis 8). Dzieło ma mieć charakter ekumeniczny.

Chrystus Głową Kościoła

Cała godność i znaczenie Kościoła występuje najpełniej, jeśli ujmemy go jako mistyczne Ciało Chrystusa, nierozzerwalnie związane ze swą Głową. To złączenie daje nam udział w życiu Chrystusa²¹⁾ przez łaskę, a ponadto pozwala nam korzystać z Eucharystii, utrzymującej w sposób szczególny jedność wszystkich członków i z Chrystusem i między sobą. Nasze włączenie w Ciało mistyczne przez sakramentalny charakter chrztu pozwala nam korzystać w pełni z owoców Zbawienia²²⁾. Chrystus jednak jest nie tylko Głową Kościoła, ale i Głową całej odkupionej ludzkości²³⁾. Prawda ta skłania wielu teologów do twierdzenia, że pojęcie Ciała mistycznego jest szersze od pojęcia Kościoła rzymsko-katolickiego^{23a)} i że wobec tego można do niego należeć nie tylko w sensie pełnym i rzeczywistym (katolicy), ale i w sposób ograniczony i częściowy (wszyscy ochrzczeni, a nawet „voto“ (intencjonalnie — ludzie, żyjący wedle prawa naturalnego, ale nie znający chrześcijaństwa²⁴⁾). Chrystus przekazuje i całemu Ciału mistycznemu i poszczególnym jego członkom dynamizm swego Wcielenia, włączając ich w Siebie i prowadząc do Ojca²⁵⁾. Źródłem niewyczerpanym życia Ciała mistycznego jest Chrystusowe człowieczeństwo, z którym łączymy się przez sakramenty i cnoty²⁶⁾ i które jest dla nas źródłem łask.

²¹⁾ E. Sauras, *La doctrina del Cuerpo mistico segun Sto Tomas*, w *La Vida sobrenatural* 1943. 266—268.

²²⁾ ID., *Thomistic Soteriology and the mystical Body*, w *The Thomist* 15. 1952. 543—571.

²³⁾ H. Holstein, *Le Christ tête de tous les hommes*, w *Année théologique augustinienne*. 11. 1950. 18—31.

^{23a)} V. Morel, *Le Corps mystique et l'Eglise romaine*, w *Nouvelle Revue Théologique* 1948. 703—727.

²⁴⁾ P. A. Liégé, *Le catechuménat dans l'édification de l'Eglise*, w *Paroie et mission* 1. 1958. 31—54.

²⁵⁾ R. Brechet, *Du Christ à l'Eglise...cf. przypis 9)*.

²⁶⁾ E. Mura, *La humanidad vivificante de Christo*, Barcelona 1957; H. Stirnimann, *Die Kirche und der Geist Christi*, w *Divus Thomas Frib.* 31. 1953. 3—17.

Duch Św. ożywicielem Kościoła

Kościół jest żywym organizmem łaski, złączonym cnotą miłości²⁷⁾. Ponadto jego pierwiastkiem zespalającym i jednoczącym, trwającym w nim zawsze jest Duch Św., udzielony Kościołowi jako całości²⁸⁾. Jest On zasadą życia Kościoła, choć się z nim nie utożsamia i stanowi źródło jego nieomylności w sprawach dotyczących Odkupienia. Ponadto Duch Św. działa w Kościele, i to zarówno w hierarchii, którą wspomaga w wykonywaniu jej trzech władz, jak w poszczególnych wiernych²⁹⁾, jako moc ożywiająca i umacniająca. Przez Niego bowiem otrzymujemy cnoty teologiczne, przekształcające nas stopniowo i upodabniające do Chrystusa. Duch Św., jak uczy św. Tomasz³⁰⁾, przebywa i w Głowie Ciała mistycznego i w jego członkach, jako zasada ich jedności oraz przedmiot miłości i poznania. Rola jego polega raczej na kierowaniu ludzi ku Bogu niż na wywieraniu bezpośredniego wpływu na działalność Kościoła.

Matka Boża w Kościele

Szczególne role Maryji w Kościele należą do ostatnio najszerszej opracowanych zagadnień, badanych wszechstronnie w świetle teologii pozytywnej i spekulatywnej. Problem ten stanowił temat prac francuskiego Towarzystwa Studiów Maryjnych (przez trzy kolejne lata)³¹⁾, Towarzystwa Mariologów Hi-

²⁷⁾ A. Plé, *L'Eglise et la charité*, w *Vie Spirituelle* 1952. 339—347.

²⁸⁾ Y. Congar, *L'Esprit Saint dans l'Eglise*, w *Lumière et Vie* 1953. 51—74.

²⁹⁾ H. Paissac, *Le don du Saint Esprit au chrétien*, *ibid.* 29—50.

³⁰⁾ Cf. E. Vauthier, *Le Saint Esprit principe d'unité de L'Eglise d'après St. Thomas d'Aquin*. Corps mystique et inhabitation du St. Esprit, w *Mélanges des Sciences Rel.* 5. 1948. 175—196; 6. 1949. 57—80.

³¹⁾ Bulletin de la Société Française d'Etudes Mariales. Marie et l'Eglise. I. 1951: H. Holstein: *Marie et l'Eglise chez les Pères anté-nicéens*. A. Mueller, *L'unité de l'Eglise et de la Ste Vierge chez les Pères des IVe et Ve siècles*; G. Frenaud, *Marie et l'Eglise d'après les Liturgies latines du VIIe au XIe siècle*; H. Barré, *Marie et l'Eglise du Vénéralable Bede à St. Albert le Grand*; — II. 1952: F. M. Braun, *Marie et l'Eglise d'après l'Ecriture*; J. Lécuyer, *Marie et l'Eglise comme Mère et Epouse du Christ*; R. Laurentin, *Rôle de Marie et de l'Eglise*

szpańskich ³²⁾ oraz Amerykańskiego Towarzystwa Mariologicznego ³³⁾. O ważności zagadnienia świadczy też fakt, że poświęcony mu został III Światowy Kongres Mariologiczny w Lourdes (10—14 września 1958). Referaty, wygłoszone na zebraniach plenarnych i sekcyjnych, publikuje obecnie Międzynarodowa Akademia Mariologiczna w Rzymie w zbiorze „*Maria-Ecclesia*“, który ma objąć około 20 tomów ³⁴⁾. Ponadto szereg czasopism zamieściło już obszernie sprawozdania ze zjazdu.

Warto tu dodać, że na tle wyników Kongresu w Lourdes powstają coraz wyraźniejsze próby wysuwania analogii między Najśw. Maryją Panną i Kościołem w rozmowach ekumenicznych z przedstawicielami wyznań odłączonych, które zach-

dans l'oeuvre salvifique du Christ: M. Philipon, Maternité spirituelle de Marie et de l'Eglise; Y. Congar, Marie et l'Eglise chez les Protestants; — III. 1953: R. Laurentin, Sainteté de Marie et de l'Eglise; A. M. Henry, Virginité de l'Eglise, Virginité de Marie; J. Fr. Bonnefoy, Marie dans l'Eglise ou la Primauté de la Ste Vierge; C. Dillenschneider, Toute l'Eglise en Marie; Th. Koehler, Maria, Mater Ecclesiae; M. J. Nicolas, Marie et l'Eglise dans le plan divin.

³²⁾ Sociedad Mariologica Espanola. Estudios Marianos 18. 1957.: L. M. Herran, *Simbolos y tipos, y su equivalencia conceptual*; P. D. Fernandez. *Maria y la Iglesia en la moderna bibliografía alemana*; Crisostomo de Pamplona, *Maria y la Iglesia en la moderna bibliografía francesa*; M. Peinador, *Estudio sintético-comparativo de los textos escriturísticos que fundamentan las relaciones entre Maria y la Iglesia*; szereg referatów o ujęciu problemu Maria-Kościół przez Ojców Kościoła i dawnych teologów hiszpańskich; J. M. Cascante, *Replanteo e inicios de solución al problema de las relaciones entre Maria y la Iglesia*; S. Gonzalez, *Maternidad espiritual de Maria y maternidad de la Iglesia*; Basilio de S. Pablo, *Momentos de la maternidad de Maria sobre la Iglesia*; P. B. Monsegu, *La Iglesia como potestad y la potestad de Maria en la Iglesia.*

³³⁾ The Mariological Society of America. Marian Studies 9. 1958: J. A. Elbert, *Mary and the Church*; J. F. Sweeney, *Theological considerations on the Mary-Church analogy*; F. L. Cunningham, *The relationship between Mary and the Church in Medieval thought*; B. J. Frois, *The Mary-Church relationship in the Apocalypse*; C. Volpert, *The Mary-Church analogy in its relationship to the fundamental principle of Mariology.*

³⁴⁾ *Acta III Congressus Mariologici*, Roma, Academia Mariana Internationalis.

wały kult Matki Bożej i wykazania, że pojęcia Maryji i Kościoła są nierozdzielne i uzupełniają się wzajemnie³⁶⁾.

Niektórzy teologowie uważają, że Najśw. Panna jest Matką Kościoła³⁷⁾, inni nazywają ją sercem Ciała mistycznego³⁸⁾ i Królową Kościoła³⁹⁾. Wydaje się jednak, że najtrafniej ujmują sprawę ci spośród teologów, którzy twierdzą, że jest ona równocześnie i w Kościele, jako najdosłowniejszy po Chrystusie jego członek i ponad Kościołem, jako Matka całego Chrystusa, fizycznego i mistycznego⁴⁰⁾ i jako pierwowzór Kościoła⁴¹⁾.

Hierarcha i wierni

Chrystus przed Swym Wniebowstąpieniem ustanowił hierarchię kościelną i udzielił jej specjalnych mocy dla przekazywania wszystkim członkom Ciała mistycznego owoców Odkupienia i skutecznego prowadzenia wszystkich ludzi do Boga⁴²⁾. Zagadnienie hierarchii nie przestaje być przedmiotem badań historycznych⁴³⁾, a także wymiany myśli z innowiercami, zwłaszcza jeśli chodzi o zagadnienie prymatu papieża⁴⁴⁾.

³⁵⁾ *Ephemerides Mariologicae*, Teologia Espiritual, Marie. Marianum i. in.

³⁶⁾ L. Canziani, *Maria SS, e la Chiesa*, Milano 1959, 264 stron

³⁷⁾ K. Straeter, *Marie Mère de l'Eglise*, w *Ephemer Mariologicae* 4. 1954. 429—444.

³⁸⁾ J. P. Murphy, *Our Lady, the heart of the Mystical Body*, w *Amer. Eccles. Review.* 137. 1957. 300—312.

³⁹⁾ J. A. Schuster. *Maria Regina della Chiesa*, Milano 1954.

⁴⁰⁾ G. Philips, *De unitate Christi et Ecclesiae deque loco ac munere B. M. V. in ea*, w *Ephemer. Mariol.* 9. 1959. 51—67; *Ch. Journal*, *La Vierge est au coeur de l'Eglise*, w *Eglise du Verbe Incarné*, o. c. rozdz. III, 382—453.

⁴¹⁾ Obszerną bibliografię problemu Maria-Kościół (do r. 1953) podaje X. Laurentin w „*Marie et l'Eglise*”, o. c. przypis ³¹⁾, I. 145—152 i III. 170—171. Prócz tego odsyłamy do artykułu „*Współczesne zagadnienia w mariologii*”, *Ruch Biblijny i Liturg.* 12. 1959. 29—51.

⁴²⁾ L. M. Orrieux, *Fonctions et pouvoirs hiérarchiques*, w *Revue Thomiste* 58. 1958. 654—673.

⁴³⁾ J. Colson, *Les fonctions ecclésiales aux deux premiers siècles*, Pruges 1956; E. Botte, *Presbyterium et Ordo episcoporum*, w *Irenikon* 29. 1956. 5—27.

⁴⁴⁾ E. Lopez-Doriga y Oller, *San Pedro y el Romano Pon-*

Szczególne zainteresowanie budzi też w ostatnich latach problem biskupstwa. Niektórzy autorzy zastanawiają się, czy sakra biskupia daje specjalny charakter sakramentalny⁴⁵⁾ i czy może być uznawana za odrębny sakrament w ścisłym znaczeniu⁴⁶⁾. Inni rozważają istotę episkopatu w oparciu o naukę św. Tomasza⁴⁷⁾, dochodząc do wniosku, że różnica między biskupami i kapłanami została wprowadzona przez samego Chrystusa oraz że dotyczy ona zarówno władzy jurysdykcyjnej jak i kultowej (święceń). Biskupstwo nie jest sakramentem i nie daje charakteru, a tylko niezniszczalna władze duchową — łaskę rządzenia i nauczania „w zastępstwie Chrystusa“. Pojawiają się też większe opracowania monograficzne⁴⁸⁾, naświetlające rolę, prerogatywy i posłannictwo biskupów oraz historyczne aspekty zagadnienia⁴⁹⁾.

Zaciekawienie budzi także sprawa kleru diecezjalnego i jego ścisłej łączności z biskupem. Problem postawił Kardynał Suhard w swym ogólnie znanym Liście pasterskim⁵⁰⁾, a rozwinęła go bogata już dziś literatura⁵¹⁾.

tifige. Estudio historico-critico, Granada 1957; N. Afanassieff, *La doctrine de la primauté à la lumière de l'ecclésiologie*, w *Istina* 4. 1957. 401—420; P. Benoit, *La primauté de St. Pierre selon le Nouveau Testament*, *ibid.* 2. 1955. 305—334; A. M. Dubarle et P. Dreyfus, *La primauté de Pierre dans la perspective protestante et dans la perspective catholique*, Paris 1953.

⁴⁵⁾ E. Seiterich, *Ist der Episkopat ein Sakrament?*, w *Scholastik* 18. 1943. 200—219.

⁴⁶⁾ J. B. Brosnan, *Holy orders*, w *Irish Theol. Quart.* 24. 1957. 97; *ID.*, *The Bishop and the Presbyter*, *ibid.*

⁴⁷⁾ J. Lécouyer, *Les étapes de l'enseignement thomiste sur l'episcopat*, w *Revue Thomiste* 57. 1957. 29—52.

⁴⁸⁾ E. Guerry, *L'évêque*, Paris 1954; *L'évêque et son Eglise* (praca zbiorowa) w *Cahiers de la Pierre-qui-vire*, Paris 1955; A. Martimort, *De l'évêque*, Paris 1946.

⁴⁹⁾ A. Colson, *L'évêque dans les communautés primitives*, Paris 1951; P. Broutin, *L'évêque dans la tradition pastorale du XVIIe siècle*, Bruxelles 1953; P. Lecuyer, *Episcopat et presbyterat dans les écrits d'Hippolyte de Roma*, w *Recherches de sciences rel.* 41. 1953.

⁵⁰⁾ *Le prêtre dans la cité*, Paris 1949.

⁵¹⁾ P. Fecherolle, *Le clergé diocésain aux avant-postes*, Paris

Na nowo ustalane jest również miejsce diakonatu w Kościele ⁵²⁾, przy czym niektórzy ⁵³⁾ chcieliby przywrócić mu znaczenia odrębnego stanu przez udzielanie wybranym świeckim odpowiednich święceń.

Katolicy świeccy, ich prawa, obowiązki i rola w Kościele, to sprawa dziś aż paląco aktualna. Postawił ją na nowo Pius XII, stwierdzając wyraźnie, że świeccy nie tylko są w Kościele, ale „są Kościołem“ i dając osobiste dyrektywy uczestnikom obu Światowych Kongresów Apostolstwa Świeckich, odbytych w r. 1951 i 1957 w Rzymie ⁵⁴⁾. Chodzi przede wszystkim o teologiczno-dogmatyczne ustawienie zagadnienia ⁵⁵⁾, o ustalenie na czym polega istota laikatu ⁵⁶⁾ i jego miejsce w Ko-

1948; A. Thils, *Le prêtre diocésain et sa nature spécifique essentielle*, Bruges 1951; ID., *Nature et spiritualité du clergé diocésain*, Paris 1948; J. M. Nicolas, *Sacerdoce diocésain et vie religieuse*, w *Revue Thomiste* 1946; Y. Congar, *Rapports entre le presbyterat et l'episcopat*, w *Maison Dieu* 1948, 14; Bonnichon, *L'obéissance à l'autorité diocésaine dans le clergé diocésain*, w *Supplément à la Vie Spirituelle* 24. 1953; B. Beyer, *Nature et position du sacerdoce*, w *Nouvelle Revue Théol.* 1954; Michonneau, *Le curé*, Paris 1954.

⁵²⁾ M. D. Epagneul, *Du rôle des diacres dans l'Eglise d'aujourd'hui*, w *Nouvelle Revue Théol.* 79. 1957. 153—168; K. Rahner, *Dogmatische Verbemerkungen für eine richtige Fragestellung über die Wiedererneuerung des Diakonats*, w *Theol. in die Geschichte und Gegenwart*, München 1957, 135—144.

⁵³⁾ Y. Congar, *Des ordres mineurs aux laïcs?*, w *Jalons pour une théologie du Laïcat*, Paris 1953, str. 308—313; P. Winniger, *Vers un nouveau du diaconat*, Bruges-Paris 1958.

⁵⁴⁾ Cf. Actes du I Congrès Mondial pour l'Apostolat des Laïques, 2 vol., Romae 1952; Documents du II Congrès mondial pour l'Apostolat des Laïques, Romae 1958-1959, Vol. I: Les laïques dans l'Eglise, II: Face au monde d'aujourd'hui, III: Former des apôtres.

⁵⁵⁾ Y. Congar, *Jalons... o. c. przypis ⁵³⁾*; G. Philips, *Le rôle du laïcat dans l'Eglise*, Tournai-Paris 1954; XIV Semana Espanola de Teologia, Madrid 1955; Y. Congar, *Pour une théologie du laïcat*, w *Etudes* 256. 1948. 45—54; 194—218.

⁵⁶⁾ L. M. Bazelaire, *Les laïques aussi sont l'Eglise*, Paris 1958; M. de la Bedoyere, *The laymen in the Church*, London 1954; V. Portier, *Apostolat des laïcs*, w *Masses ouvrières* 1958, 41—61; 75—85; 57—79.

ściele⁵⁷⁾. Świeccy uczestniczą w posłannictwie Kościoła⁵⁸⁾ i w jego apostołstwie⁵⁹⁾. Mają też sobie właściwy udział w jego władzach⁶⁰⁾.

Władze Kościoła

Chrystus przekazał Swe władze, kapłańską, nauczycielską i pasterską, widzialnej Hierarchii, zastępującej Go na ziemi i prowadzącej dalej Jego dzieło odkupieńcze, dokonane na Krzyżu. We władzach tych uczestniczy jednak cały Kościół⁶¹⁾.

⁵⁷⁾ A. de Bovis, *Foi et engagement temporel*, w *Nouvelle Revue Théol.* 78. 1956, 687—705; B. F. Meyer, *The lay vocation*, w *Amer. Eccles. Review* 124. 1951. 41—48; R. Spiazzi, *Il laicato nella Chiesa*, Milano 1957.

⁵⁸⁾ G. De Jaifve, *Laïcat et mission de l'Eglise*, w *Nouvelle Revue Théol.* 80. 1958. 22—38; G. Philips, *Les laïcs dans le mystère de l'Eglise*, w *Problemi scelti di Teologia contemporanea*, Romae 1954, 175—187; I. Riudor, *Mision de los laicos*, en la Iglesia segun las enseñanzas del Papa Pio XII, w *Estudios Ecclesiasticos* 31. 1957. 189—204.

⁵⁹⁾ A. Chavasse, J. Frisque, H. Denis, R. Garnier, *Eglise et Apostolat*, Paris 1953; J. Caryl et V. Portier, *La mission des laïques dans l'Eglise*, Lyon 1949; J. M. Perrin, *L'heure des laïcs*, Paris 1954; A. Hamman, *L'apostolat du chrétien*, Paris 1956; Th. Suavet, *Construire l'Eglise d'aujourd'hui*, Paris 1957; J. Caryl et V. Portier, *L'apostolat des laïcs*, Paris 1957; a zwłaszcza dzieło podstawowe: *Les enseignements pontificaux. Le laïcat. Orientations et structures*. Tournai, Desclée 1956.

⁶⁰⁾ Obszerniejszą bibliografię nt. kapłaństwa wiernych podano w art. „*Kapłaństwo wiernych*”, *Ateneum Kapł.* 55, 1957. 336—353. Ponadto: J. M. Alonso, *S. Tomas y el llamado „sacerdocio de los fieles” w XIII Semana Española de Teologia*, Madrid 1954, 131—139; I. Baches, *Das allgemeine Priestertum der Gläubigen*, w *Festschrift für F. Tillmann*, Düsseldorf 1950, 9—34; B. Monsegu, *El Papa, la teologia y el sacerdocio del laicado*, w *Revista Española de Teologia* 16. 1956. 157—172; S. Sauras, *El laicado y el poder cultural sacerdotal. Existe un sacerdocio laical?* *ibid.* 14. 1954. 275—326; J. P. Reid, *The laity and the apostolate*, w *Amer. Ecclesiast. Review* 140. 1959. 8—16.

⁶¹⁾ Cl. Garcia Extremeno, *Iglesia, Jerarquía y Carisma*, w *Ciencia Tomista* 86. 1959. 3—64; J. Salaverri, *La triple potestad de la Iglesia*, w *Misc. Comillas* 14. 1950. 7—84; Y. Congar, *Le St. Esprit et le Corps apostolique, réalisateurs de l'oeuvre du Christ*, w *Esquisses du mystère de l'Eglise*, Paris 1953. 129—179; O. Sesselroth, *Das geistliche Amt. Theologische Sinndeutung*, Frankfurt a/M. 1958.

Pełnię kapłaństwa ma tylko sam Chrystus, a kapłani i wierni uczestniczą w nim analogicznie, tzn. w odpowiednio różny sposób, poprzez charaktery sakramentalne⁶²). Szereg autorów omawia ścisły związek kapłaństwa z sakramentem święceń kapłańskich i sakramentem chrztu⁶³). Należy tylko żałować, że większość z nich ujmuje wciąż jeszcze problem głównie od strony ascetycznej i praktycznej, zatrzymując się tylko przelotnie nad jego teologia.

Władzę nauczycielską Kościoła i jej ścisły związek z Objawieniem wyjaśnia trafnie i zwięźle R. Latourelle⁶⁴), a o jej nieomylności mówi szereg autorów, bądź w odrębnych studiach⁶⁵), bądź też w wymienionych już pracach syntetycznych o Kościele. Magisterium Kościoła należy się uznanie i posłuch ze strony wiernych^{65a}), ale w różnym stopniu, zależnie od tego czy chodzi o definicje nieomylnie, czy o naukę zawartą w encyklikach, o orzeczenia Kongregacji rzymskich czy wreszcie poszczególnych biskupów. Ciekawie i na sposób metody scholastycznej, bo w oparciu o czwórprzyczynowość, ujmuje nauczanie Kościoła A. Roch⁶⁶), podkreślając, że Magisterium

⁶²) L. Van Camp, *Mystère de l'Eglise et caractère sacramental*, w *Questions Liturgiques et Paroissiales* 32. 1951. 148—155; G. Soell, *Das Priestertum der Kirche*, w *Theologie in Geschichte und Gegenwart*, München 1957, 181—198; J. Lécuyer, *Prêtres du Christ. Le sacrement de l'Ordre*, Paris 1957.

⁶³) D. Bertetto, *Sacerdozio cattolico e sacramento dell'Ordine*, Alba 1956; B. Durst, *Das Wesen der Eucharistiefeier und des christlichen Priestertums*, Romae 1953; J. Lecuyer, *Le sacerdoce dans le mystère du Christ*, Paris 1957; H. Bouessé, *Le sacerdoce chrétien. Textes et études théologiques*, Bruges 1957.

⁶⁴) *Notion de révélation et magistère de l'Eglise*, w *Sciences Ecclésiast.* 9. 1957. 201—261.

⁶⁵) Ch. de Koninck, *La certitude du Magistère de l'Eglise*, w *Revue théologique et philosophique* 8. 1952. 136—143; P. Nau, *Le magistère pontifical ordinaire, lieu théologique*, w *Revue Thomiste* 1956, 389—412; P. A. Liegé, *Milieu de la foi chrétienne*, w *Lumière et Vie* 23. 1955. 45—68.

^{65a}) J. Salaverri, *La potestad de Magisterio Ecclesiastico y asen-timiento que le es debido*, w *Estudios Ecclésiast.* 29. 1955. 155—195.

⁶⁶) *Unles they be sent. A theological study of the nature and purpose of preaching*, Dubuque (Iowa), 1953.

nie jest dostateczną przyczyną wiary, a tylko przyczyną porządkującą i że kieruje umysł do wiary, którą ostatecznie otrzymujemy od Boga.

O istocie i zakresie władz Kościoła wypowiedział się autorytatywnie i wyjaśniająco Pius XII w swych dwóch Przemówieniach, skierowanych do biskupów w maju i listopadzie 1954 r.⁶⁷⁾. Niektórzy teologowie idą za św. Tomaszem, przyjmując istnienie dwóch tylko, a nie trzech władz w Kościele (kapłaństwa i władzy rządów). Sprawę omawia J. C. F e n t o n⁶⁸⁾, podkreślając, że nauczanie ma wewnętrznie i istotnie jurysdykcyjny charakter. Dlatego też przysługuje ono biskupom, a innym tylko przez partycypację, na mocy misji kanonicznej⁶⁹⁾. J. F u c h s zaś wykazuje⁷⁰⁾, że do XIX wieku dzielono władze Kościoła tylko na „*ordo i iurisdictione*“. Trójpodział zaś, który potem przyjęła eklezjologia, wprowadzili pod wpływem nauki protestanckiej dwaj prawnicy niemieccy w połowie ub. stulecia⁷¹⁾.

Przynależność do Kościoła

Problem przynależności do Kościoła stanowi wciąż jeszcze temat dyskusji, zaktualizowany być może przez przybierający wciąż na sile ruch ekumeniczny. Część teologów uważa bowiem pojęcie „*Corpus Christi mysticum*“ za szersze od pojęcia Kościoła rzymsko-katolickiego, powołując się przy tym na św. Pawła i św. Tomasza. Nauka, zawarta w encyklice „*Mystici Corporis*“ o rzeczywistej przynależności do Kościoła przez chrzest nie budzi wątpliwości⁷²⁾. Encyklika jednak pozwala przyjąć

⁶⁷⁾ AAS 46. 1954. 313—317; 666—677.

⁶⁸⁾ *Magisterium and Jurisdiction in the Catholic Church*, w *American Ecclesiastical Review* 130. 1954. 194—201.

⁶⁹⁾ H. Flatten, *Missio canonica*, w *Verkündigung und Glaube*, Freiburg i. Br. 1958, 123—147.

⁷⁰⁾ J. Fuchs, *Magisterium, Ministerium, Regimen. Vom Ursprung einer ekklesiologischen Trilogie*, Bonn 1941.

⁷¹⁾ F. Walter, *Lehrbuch des Kirchenrechtes*, wyd. 1879 r. i G. Philipps, *Kirchenrecht*, wyd. 1845 r.

⁷²⁾ A. M. Roguet, *La théologie du caractère, incorporation visible à l'Eglise*, w *Maison Dieu* 1952. 31. 74—89; L. Richard, *Le baptême, incorporation visible à l'Eglise*, w *Nouvelle Revue Théol.* 74. 1952.

i szersze pojęcie przynależności do Ciała Mistycznego⁷³). W związku z tym toczy się w ostatnich latach żywa dyskusja na temat sposobu i stopnia przynależności do Kościoła i związanej z tym możliwości zbawienia, w oparciu o zasadę „*extra Ecclesiam nulla salus*“⁷⁴).

Ekumenizm

Ekumenizm w rozumieniu katolickim, to z jednej strony uświadomienie sobie czym jest prawdziwy Kościół i jakie są jego znamiona oraz rozwijanie jego wewnętrznej żywotności. Z drugiej strony to obiektywny i życzliwy stosunek do innych wyznań chrześcijańskich, których nauka zawiera część prawdy⁷⁵). Ponieważ zaś ruch ekumeniczny przybrał w ostatnich

485—492; M. D. Koster, *Von den Grundlagen der Kirchengliedschaft*, w *Die neue Ordnung* 4. 1950. 206—219; J. Giblest, *Le baptême, sacrement de l'incorporation à L'Eglise selon St. Paul*, w *Lumière et Vie* 27. 1956. 53—80; J. C. Fenton, *The baptismal character and membership in the Catholic Church*, w *Amer. Ecclesist. Rev.* 122, 1950. 373—381.

⁷³) K. Rahner, *Die Zugehörigkeit zur Kirche nach der Lehre der Enzyklika Pius' XII „Mystici Corporis Christi“*, w *Zeitschr. für kath. Theologie* 1947. 129—188; P. A. Liégé, *L'appartenance à l'Eglise et l'encyclique Mystici Corporis Christi*, w *Revue des Sciences Théol. et Philos.* 32. 1948. 351—358; K. Algermissen, *Aktuelle Mitgliedschaft in der Kirche und gnadenhafte Zugehörigkeit bzw. Hinordnung zu ihr*, w *Theologie und Glaube* 46. 1956. 260—275.

⁷⁴) T. Zapelena, *De actuali statu ecclesiologyae*, w *Problemi scelti di teologia contemp.*, Romae 1954, 143—164; R. Brunet, *Les dissidents de bonne foi sont-ils membres de l'Eglise*, *ibid.* 199—218; P. M. Soullard, *Les infideles peuvent-ils être sauvés? Etapes historiques de la question*, w *Lumière et Vie* 1954. 779—800; P. A. Liégé, *Le salut des „autres“*, *ibid.* 741—769; J. C. Fenton, *The meaning of the Church's necessity for salvation*, w *Amer. Ecclesist. Review* 124. 1951. 124—143, 202—221, 290—302; R. Lombardi, *La salvezza di chi non ha fede*, Roma 1949; Y. Congar, *Au sujet du salut des non-catholiques*, w *Revue des Sciences Rel.* 31. 1957. 53—65.

⁷⁵) Pius XI, Przemówienie do Federacji Katolickich Absolwentów Uniwersytetów Włoskich z 9. I. 1927, cyt. wg Y. Congar, *Chrétiens désunis. Principes d'un Oecuménisme catholique*, Paris 1937, str. 304; C. Boyer, *Significati diversi della parola „ecumenico“*, w *Osserv. Romano* 80 z 6—7 IV. 1959; M. Llamera, *Legitimidad del ecumenismo*

trzech dziesiątkach lat na sile w kilku poważnych ośrodkach protestanckich,⁷⁶⁾ papieże uznali za stosowne sprecyzowanie odpowiednich wytycznych dla katolików w tej dziedzinie. Dziś już możemy mówić o wypracowanej doktrynie ekumenicznej⁷⁷⁾. Ustalone zostały nie tylko warunki, na których katolicy mogą pod kierunkiem hierarchii prowadzić rozmowy z przedstawicielami wyznań odłączonych. Ponadto sprecyzowano podstawowe założenia nauki o Kościele, oparte na źródłach, czyli Piśmie św. i autentycznej Tradycji, interpretowanych przez Magisterium⁷⁸⁾. Powstały specjalne ośrodki, badające zagadnienie ekumenizmu i wydające własne czasopisma, tak wśród teologów katolickich⁷⁹⁾ jak i protestanckich^{79a)}. Problem zjednoczenia chrześcijan dojrzewa do rozwiązania, i to nie na drodze zewnętrznych kompromisów i ustępstw, ale przez coraz rzetel-

catolico, w *Ciencia Tomista* 80. 1953. 379—410; XII Semana Española de Teología, 17—20 Sept. 1952, Madrid 1953; T. Sartory, *Die oekumenische Bewegung und die Einheit der Kirche*, Meitingen b. Augsburg 1955; K. Adam, *Unam Sanctam*, Düsseldorf 1948; G. Thils, *Histoire doctrinale du mouvement oecuménique*, Louvain 1955; M. Villain, *Introduction à l'oecuménisme*, Tournai-Paris 1958; L. Beaudouin, A. Chavasse, P. Michalon, M. Villain, *Eglise et unité*, Lille 1948; C. J. Dumont, *Les voies de l'unité chrétienne*, Paris 1954.

⁷⁶⁾ R. Rouse & S. Neil, *A history of the Ecumenical movement 1517—1948*, London 1954, stron 882; W. A. Visser't Hooft, *Le Conseil Oecuménique des Eglises: sa nature, ses limites*, w *Hommage et reconnaissance à K. Barth*, Neuchâtel 1956. 124—146.

⁷⁷⁾ Pius XII, *Enc. Mystici Corporis Christi*, *Discorsi e Radiomessaggi* 5, 1944, str. 317—318; Jan XXIII, Przemówienie koronacyjne, przemówienia radiowe na Boże Narodzenie 1958 i Wielkanoc 1959 i szereg innych; Instrukcja św. Oficjum z dnia 20 grudnia 1949 „De motione oecumenica“: AAS 42. 1950. 142—147.

⁷⁸⁾ E. F. Hanakol, *Catholic Ecumenism. The reunion of Christendom in contemporary papal pronouncements*, Washington 1953; P. Aubert, *Le Saint Siège et l'union des Eglises*, Bruxelles 1947.

⁷⁹⁾ M. in. Irénikon (benedyktyni belgijscy), *Istina* (dominikanie francuscy), *Una Sancta* (benedyktyni niemieccy), *Unitas* (jezuici włoscy).

^{79a)} *The Ecumenical Review, foi et vie, service oecumenique de Presse et d'information, Verbum Caro*.

niejsze szukanie prawdy. Świadczy o tym ogromna literatura zagadnienia, licząca już kilkaset cennych pozycji⁸⁰⁾.

Kościół katolicki jest świadom swej nadprzyrodzonej i dziejowej misji. Przypomina ją więc światu i głosi na nowo ustami swego Pasterza Jana XXIII, który, zapowiadając przyszły Sobór Powszechny, wymienia jako jeden z jego ważniejszych celów zespolenie wszystkich chrześcijan „*w poszukiwaniu jedności i łaski, których tak liczne dusze pragną usilnie na całej ziemi*“⁸¹⁾.

Warszawa

O. BERNARD PRZYBYLSKI OP.

⁸⁰⁾ Obszerny przegląd literatury zarówno katolickiej, jak innowierczej na temat ekumenizmu podaje G. Thils, o. c. przypis 75 oraz M. Villain o. c. ibid.

⁸¹⁾ Przemówienie do Kardynałów z dnia 25. I. 1959 r. — AAS 51 1959, 69.